

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht

Alle stukken bestemd voor de Redactie zonde men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen. Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V. — Goes.

Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. — Goes
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000

Abonnement: f 4.— per half jaar bij vooruitbetaling. Voor het Buitenland en Ned. Indië f 10.— per jaar. Advertentiën: 10 cent per mm. Looze nummers 20 cent.

INHOUD: Hoofdartikel: Is er een „tusschen-toestand“? I. — Uit de Schrift: De Koning onder de arbeidslieden van den wegebouw des Heeren, Matth. 3: 14, 15. — Kerkelijk leven: Fata academica. — Uit het Politieke en Sociale leven: Indië in de branding. — Opvoeding en Onderwijs: Ik sla de trom... (2). — Vrouwenvragen: Verslag Vergadering van Geref. Vrouwenverenigingen. — Perscheur: „Postuum eerherstel“. Duitsland „niemandland“. De Duitschers van heden. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

IS ER EEN „TUSSCHENTOESTAND“?

door Prof. Dr K. SCHILDER.

I.

Men kan, zonder rechtmatige tegenspraak te moeten duchten, beweren dat „onder ons“ tot nu toe vrijwel algemeen geloofd is aan het bestaan van een „tusschen-toestand“.

Onder dien tusschen-toestand verstaan we den toestand van den uit dit tijdelijke bestaan door den lichamelijken dood (of anderszins) weggerukten mensch tusschen de twee momenten enerzijds van zijn overlijden (of wegrukking, als b.v. van Elia verhaald wordt), en anderzijds van de wederkomst van Christus. In die tusschen-periode zou dan de in Christus ontslapen mensch zaligheid genieten, de andere rampzaligheid ondervinden. Weliswaar was men het er over eens, dat beide toestanden voorloopig waren, in dien zin, dat de volledige zaligheid of rampzaligheid eerst na Christus' wederkomst zou intreden. Maar even algemeen was de overtuiging, dat aanstonds na den dood — in biologischen zin — zou worden ondervonden de werkelijkheid, die eeuwig voor ieder vaststond: zaligheid dan wel rampzaligheid. „Voorloopig“ beteeke in dit verband niet: veranderlijk in principeelen zin. Al was niet de volle heerlijkheid of verlatenheid aanstonds te wachten, haar werkelijkheid was er toch wel dadelijk na het scheiden uit het tijdelijke bestaan. Verandering van staat werd niet meer mogelijk geacht, insoverre men aan principieele verandering hier mocht denken. Het roomsche vagevuur b.v. werd door de Reformatoren eenstemmig afgewezen. Wel bleven velen zich herinneren wat Calvijn had opgemerkt, toen hij zeide, dat men over dien tusschen-tijdschen toestand der gescheiden zielen niet al te „curieus“ moest onderzoeken, omdat men niet goed eraan deed, sluiers op te willen tillen, die God had uitgespreid over ons onbekende dingen. Maar men meende toch vrij zeker uit de Schrift zelf te kunnen afleiden niet alleen dat er een tusschen-toestand was, maar ook, dat daarvan enkele hoofdzaken vaststonden. Zoo b.v., dat aan een zieleslaap niet te denken viel. Of dat het geen zin meer had, voor de dooden te bidden, als kon hun lot nog principieel gewijzigd worden. Als b.v. Altling zegt, dat de glorificatie der gescheiden zielen verscheiden trappen doorloopt, dat zij aanstonds na den dood volkomen heiligmaking ontvangt, dat de engelen haar den hemel in-dragen, dat zij nu beveiligd is tegen de moeiten van het leven hier beneden, dat zij hemelsche vreugde geniet, den

Heere en zijn Christus looft en prijst, en verlangt naar de volle glorificatie in de opstanding uit de dooden en in de vereeniging met alle uitverkorenen, — dan moge men over de details verschillen, maar dan is toch in hoofdzaak Altling's meening gemeengoed gebleven onder de gereformeerden. Voor wie buiten Christus sterft ziet dan het beeld er anders uit, maar — de onderscheiding van die onderscheiden trappen blijft óók voor dat andere beeld overheerschend in de algemeene schatting.

Het is deze diepe overtuiging, die aan onze gedachten leiding gaf, zo vaak we „onze dooden“ hadden na te staren. We stonden niet in het luchtledige, dachten we. Onze begrafenissen-gesprekken wonnen uit deze overtuiging diepte, concreetheid, troost. En wie — er zijn er thans zoo heel veel — geen begrafenissen konden arrangeeren, omdat ze in den muil van b.v. een crematorium van Dachau hadden te zien, die werden toch niet gebiologeerd door dat weerzinwekkende aspect: hun hart hernam zijn vasten slag, als ze zich den catechismus reciteerden: de ziel van stonden aan tot Christus haar Hoofd opgenomen.....

Ja, ze hadden nog verder liggende horisonten in het vizier. Ze vroegen zich af: kunnen we met onze dooden nog één zijn? Met hen ons nog vereenigen? Met hen inderdaad geestelijke gemeenschap onderhouden? Dat die vraag zou kunnen beantwoord worden door eenige zekerheid, dat de dooden op de hoogte zouden zijn met onze belevenissen-van-dag hier beneden, — neen, dat geloofden ze niet. Maar toch zeiden ze „ja“ op de gestelde vraag. Want ze geloofden, dat het gebed om Christus' wederkomst in hun mond was, en ook in den geest van hun dooden. Ze hielden zich verzekerd, dat die bekende passus uit het laatste artikel der Nederlandsche Geloofsbelijdenis niet alleen op aarde, doch ook in den hemel werd „opgezegd“: „daarom verwachten wij dien dag met groot verlangen“. En dus troostten zij zich: zoo vaak zij beneden zich naar Christus' wederkomst uit-strekten, rekten hun halzen zich naar hetzelfde eindpunt, waarvan ook hun dooden zelden: daar strekt zich al mijn lust en liefde heen. De oogen van twee menschen kunnen zich rechtstreeks in elkander boren, als ze vlak tegenover elkander staan, als de hand van den één die van den ander grijpen kan. Dat was voorbij, begrepen ze, voorzover de dooden en hun achtergeblevenen betrof. Maar twee menschen kunnen óók ver van elkander af staan, elkaar voorbijzien, en toch kunnen dan nog in een zelfden spiegel hun oogen elkander ontmoeten. Zóó kon, dachten zij, de één die nog op aarde was, den ander, die er niet meer was, niet anders dan voorbijzien; — en toch, en toch — als ze maar elk voor zich op Christus' toekomst zagen, dan ontmoetten in dat ééne verre object beider oogen elkander. Ze baden samen hetzelfde gebed, — en was dat niet de prachtigste oefening van de gemeenschap der heiligen, ook na de hardhandige scheiding, die de dood gebracht had? Kon de pees van het geloof en van de geloofsgemeenschap ooit sterker gespannen staan dan alszóó? En dit, zonder dat hij stuk brak?

Nu is er den laatsten tijd van meer dan één kant bezwaar ingebracht tegen deze leer van den tusschen-toestand. Ook korten tijd geleden is er in de kringen der synodocratische gemeenschap in duidelijke woorden tegen geschreven. Het is ons niet bekend of de schrijver goed vindt, dat zijn naam genoemd wordt. Wel is hij in breede kringen bekend

geworden, hetgeen aan hem zelf te danken of te wijten is. Maar wij zullen ons in het onzekere hebben te onthouden. Van letterlijke aanhalingen zullen we dan ook moeten afzien. Intusschen kunnen we wel op de zaken zelf nader ingaan.

Vooraf nog een opmerking. Van kerkhistorischen aard. Ieder verstaat, dat de besproken aangelegenheid samenhangt met de kwestie lichaam-ziel. De bekende synode van 1942 heeft zich ook daarover uitgelaten; dezelfde predikant, die tegen de leer van den tusschen-toestand zijn bedenkingen oppert, heeft dan ook tegen die blindend verklaarde uitspraken betreffende onsterfelijkheid der ziel zijn bezwaren.

Nu is dit wat we willen opmerken. Men heeft destijds in allerlei toonaard onder den indruk van Dr V. Hepp's klachten over „deformatie“, gesproken over „heidenache“ filosofie, die de onsterfelijkheid der ziel zou loochenen. De Kersten ontbrak niet in het koor der klagers.

Was dit juist gezien? Zal het billijk zijn, als men, een bezwaar als het hierboven gereleveerde ontmoetende, aanstonds verband ziet met de door Dr Hepp aangesneden problemen?

Wij gelooven het niet.

Immers, het ging in die debatten om „de“ dichotomie, d.w.z. de leer dat de mensch „uit“ twee „deelen“ bestaat, ziel en lichaam. Met grooten nadruk werd „de“ dichotomie op den voorgrond gesteld. Blijkbaar om de meening van hen te bestriden, die van oordeel zijn, dat we gevaar lopen, geleidelijk eenigszins het oog te sluiten voor de eenheid van het menschenleven. Deze eenheid werd omstreeks den tijd van Dr Hepp's brochures theoretisch door allen erkend, gelijk niet in de laatste plaats kon blijken uit het ook toen nog algemeene spreken over den „tusschen-toestand“ als over een „interim“; dat lichaam en ziel bij elkaar behooren, lag hierin immers opgesloten. Bij hun poging tot nadere bepaling van deze eenheid evenwel, en ook bij hun critiek op bestaande opvattingen van anderen dienaangaande, wilden steeds meerderen zich laten leiden, niet door ongeloofige wijsgeerige theorieën, maar door echt schriftuurlijke en calvinistische overweging, dat het beheerschende in ons leven de centrale overgave aan den dienst van God behoort te zijn.

Deze grondgedachte had ten eerste belang bij hun opvatting van de ziel als het centrum van 's menschen bestaan, en dies ook bij de onderscheiding van lichaam en ziel. De beschuldiging, dat het verschil tusschen ziel en lichaam door de betrokkenen zou worden ontkend, berustte dan ook op misverstand.

Immers, zij handhaafden integendeel met groote kracht de dichotomie van ziel en lichaam¹⁾; en in den strijd tusschen dichotomist (de mensch „heeft“ lichaam + ziel) en trichotomist (de mensch „heeft“ lichaam + ziel + geest) stonden zij met alle Gereformeerden beslist aan de zijde van den eerste.

Bezwaar hadden ze dan ook slechts tegen bepaalde opvattingen van de dichotomie.

En deze bedenkingen waren h.i. niet zonder grond.

Immers, uitgaande van de groote antithese, hun door Kuyper ingescherpt, zagen ze, dat de gangbare wijsbegeerte aan deze geheel het leven beheerschende tegenstelling geen recht deed ervaren en dit ook niet kon. En wel, omdat de antithese een

1) Vollenhoven, „Calv. en Ref. v. d. Wijsb.“, 44, spreekt uitdrukkelijk van de aflegging van het lichaam en de „hereniging“ van de ziel met het lichaam.